

VI. ŽIVOT V IRKUTSKU.

Rok 1919 znamená pro první pluk dobu poměrného klidu. Po bojích u Tajšetu a Akulšetu v květnu odchází celý pluk do Irkutsku, kde už dříve od 10. února usadil se 1. prapor; v měsíci červenci (14.) dorazily sem z Čeremchova kulometné roty, které se na sibiřské magistrále zdržely nejdéle.

Postavení 1. praporu nebylo v zimních měsících závidění hodno. Chůze po městě za dlouhých večerů byla nebezpečná, takže výhodnější bylo zůstat ve volné chvíli v kasárnách, kde bylo stejně smutno jako v tajgách. Na naše vojíny, vracející se večer z města, několikrát se opakovaly zákeřné útoky. Poměry se mnoho nezměnily, ani když přijely do Irkutsku ostatní části pluku. Plukovní kronika zaznamenává 5. června smutný případ, kdy k večeru nedaleko kasáren neznámí zlosynové vystřelili na vojína 5. roty Fr. Hamouze několik ran a beze stopy zmizeli v hustých houštinách. Smrtelně poraněný brzo na to zemřel v irkutské nemocnici.

Od poloviny července do konce září ubytován jest v Irkutsku celý pluk; je to poprvé po Zborovu, kdy podařilo se umístiti pluk jako celek v jediné garnisoně. (V Petropavlovsku pro nedostatek místa nebylo možno umístiti výzvědnou rotu a plukovní dělostřelectvo, které byly posádkou v nedalekém Pětuchově.)

První pluk je sice nejstarším plukem československého státu, ale přece jen prodělává stadium vývoje; jeho organizace se upravuje, aby odpovídala požadavkům doby. Již v Petropavlovsku kulometné komandy "Maksim" a "Kolta" doplněny byly na tři kulometné roty, které tvoří kulometný prapor. Plukovní dělostřelectvo ze čtyř rychlopalných děl ponechává si pouze dvě a v rotách ustaluje se počet samostřílů na 4, které jsou nošeny na soumarech a přiřazeny do rot jako 4. četa; pro kulometry "Maksim" pořízeny jsou účelné vozíky. Těmto reformám napomáhala ta okolnost, že u pluku byl silný stav koní, které si pluk z větší části přivezl z bojů jako válečnou kořist.

Jiné reformy provedeny v hospodářské části pluku, jež byla za bojů v Povolží více méně samostatná a měla značné přebytky; podobně bylo u rot, které z ušetřených zásob vedly si ještě mimořádně svá hospodářství. V Irkutsku bylo plukovní hospodářství zkontrolováno a odkázáno na pravidelné dávky z divisního intendantstva.

Mnoho práce vyžádalo si zařízení plukovní kanceláře. Plukovní archiv v boji u Zlatoústu byl ztracen, čímž pluk přišel nejen o mnoho památných dokumentů, ale i o všechny registrační a evidenční pomůcky a jiné, takže se musilo zde začít úplně znovu; zásluhu o znovuzřízení kanceláře získali si pluk. pobočník kapitán Endt a poručík Cajthaml.

Z důvodů bezpečnostních bylo třeba v Irkutsku dobře zorganizovati službu strážní. Strážní oddíl vedený por. Roskovcem svědomitě konal službu v okolí kasáren, kteréžto místo bylo dříve velmi nebezpečné. Izvozcík s počátku za nic na světě nebyl by jel večer do XII. pluku (tam byly naše kasárny), ale časem i tato odlehlá místa stala se bezpečnými. Cenné zprávy o úmyslech lidí nám

nepřátelských, na př. německo-maďarských zajatců, potulných Číňanů a živlů bolševických, přinášelo tajné výzvědné oddělení, řízené poručíkem Dršatou.

Velitel pluku dbal zejména na zavedení disciplíny. Všechny povinnosti musely býti vykonávány přesně; nedovoleny žádné odchylky ani ve věcech zdánlivě podřadného významu. Vojín z 1. pluku byl vždy podle předpisu oděn, chování jeho ve službě i mimo službu muselo býti korektní, jinak byl kárán. - Tím zaveden byl vzorný pořádek, který snadno čelil škodlivým vlivům vnějším. - Často říkali vojíni jiných částí, že první pluk je vládní a vytýkali mu, že zkazil "obrozovací" dílo delegátů; ve skutečnosti byl to pouze smysl pro udržení tvrdé disciplíny, a jarní nepokoje byly zkušebním kamenem této tvrdosti. Jak bude níže uvedeno, vyšel první pluk z oněch nepokojů bez pohromy, naopak vnitřně zesílen.

Obor denního zaměstnání byl celkem stejný jako v Petropavlovsku a dřívějších garnisonách; zase ty služby uvnitř pluku i v městě zabíraly spoustu času a překážely pravidelnému výcviku, za to letní období bylo mu příznivé. Hned po příchodu do Irkutsku přikročeno k procvičení nového cvičebního řádu, začalo se se cvičením čtyř rot, později praporu i pluku. Stejně dbáno nacvičení různých bojových formací a praktických cvičení ve střelbě z kulometů i nových japonských pušek.

Tělocvik pěstován každodenně jako průprava k ostatním cvičením i pracím a věnována mu první hodina ráno; kromě prostocviků byly na programu hry během, míčem a lehká atletika. Mimořádně cvičilo poměrně málo vojáků pro nedostatek tělocvičeného náradí; cvičili pouze pokročilejší borci, kteří při různých závodech a slavnostech (na Hvězdočce, ve V. Udínsku, na Husově slavnosti a na slavnosti na počest delegace z vlasti) dosáhli slušných výsledků. Ze sportu a her nejvíce hráli hoši fotbal a kuželky, jízdu na lyžích pěstovali jednotlivci; daleko více bavila je honitba, takže v poslední době na zakročení irkutských lovců byla zapovězena. Rozšířena byla hra v šachy, karty a jiné. Jízda na koni konala se každý den k večeru jako povinné cvičení pro důstojníky, četné byly vycházky do blízkých lesů i do města, kde příjemného osvěžení poskytovaly sady Aleksandrovske na břehu chladné Angary; tam často hrávala naše hudba, podobně i v sadě intendantském, jenž stal se dostaveníčkem irkutské mládeže.

Činnost osvětová, jež po zrušení plukovního zastupitelstva přešla na Osvětový kroužek, zdárně prospívala a dostoupila vrcholu v oboru divadelním za vedení osvědčeného ředitele br. Juzy. Již na cestě do Irkutsku hrálo se několikrát v Kansku, a v Irkutsku pěkně vypravené divadlo s hojnou zásobou dekorací i kostýmů dovolovalo našim hercům lepší výběr, než býval kdysi na Ukrajině. Hry "Staří blázni", "Zmařené jubileum", "Lucerna", "Janošík", "Prsten štěstí", "Jedenácté přikázání" a tradiční v pluku "Bajkajlaj" provedeny na naše sibiřské poměry s neočekávaným úspěchem, a v poslední době zvláště budil sensaci nově nastudovaný kus "Mamselle Nitouche", při němž všechny ženské úlohy obsazeny byly našimi hochy.

Zpěv pěstován též od nejstarších dob a lepší zpěváci již na Ukrajině utvořili kroužek, který řídil kap. David a po něm Jar. Novotný. Za bojů činnost kroužku poklesla, sám jeho dirigent Jar. Novotný padl 2. června 1918 u Mias, a teprve v době klidu doplňuje sbor br. Erben a vede jej k dalšímu úspěchu až do současné doby.

V plukovním divadle pořádány byly také přednášky a učiněny počátky ke stálým přednáškám v rámci besídek, dále zavedeny kursy angličtiny, účetnictví a stenografie. - Hledány byly české knihy, jichž bylo stále nedostatek a které dovedly nejlépe vyplnit prázdné chvíle; rotné knihovny v Irkutsku byly uvedeny do pořádku a doplněny.

V Irkutsku nastalo také čilejší spisování života a bojové činnosti pluku za minulou dobu; roty začínají psát své kroniky, zavádějí se deníky (rotné, praporeční, plukovní), pracuje se na přehledech událostí a sbírají se dokumenty pro historii.

Zdravotní stav byl celkem lepší než v Petropavlovsku, přece však ne dosti příznivý. Po dlouhé zimě téměř bez jarního přechodu uhodila až nesnesitelná horka, která s sebou přinesla četné "lichoradky" (malariae) a zas rychlá ochlazení byla příčinou epidemických průjmů. V dubnu bylo 9 případů malariae, v květnu již 70, v červnu 236, v červenci 263! V zimních měsících únoru a březnu malariae se vůbec nevyskytovala.

Zmínky zasluhuje též působnost "strýčka z Ameriky" v našem pluku. Byli jsme ještě na Volze a slýchali jsme zprávy o "strýčkovi", jenž hochům připravuje různá překvapení, prodává lacino čokoládu a dobré cigarety, zařizuje čítárnu, kinematograf a zkrátka pomáhá našim v tom sibiřském životě učiniti si pojem o ostatním světě; takového "strýčka" má prý každý pluk. Každý si ho představoval jako usedlého, obtloustlého pána, a proto jsme byli překvapeni jeho štíhlou postavou a mládím, když se nám představil se svým adjutantem, t. j. tlumočnickem, v Čeljabinsku. Jméno jeho W. P. Viles jsme hned zapomněli a říkali jsme mu prostě "strýčku". Anglosaský původ nejlépe dokázal, když s papirosou v ústech klidně pozoroval požár svého podniku v divadle "Expres" 15. ledna 1919 v Petropavlovsku; stejně klidný býval, když projížděl nebezpečná místa na sibiřské železnici na platformě, obrněné krychlemi lisovaného sena a několika kulomety, neboť věděl, že se mu nemůže nic státi. - V Irkutsku zákopnický oddíl 1. pluku vystavěl mu letní pavilon, kam jsme chodili pít kávu, čokoládu, čaj, a na různé zákusky; při otevření svého restaurantu promluvil i českou řeč, ovšem stručnou, ale bylo vidět, že se snaží. Byl hlasatelem křesťanských nauk, což mu hoši rádi uvěřili, ale do debat se nepouštěli pro nedostatek nálady i času, a tak proslul "strýček" u nás jako restaurátér, jenž vojínům ze svých přebytků leckdy přidal nějakou tu cigaretu nebo čokoládu.

Roty si naklonil tím, že zaopatřil kopací míče, gramofon, ukazoval nové filmy, časopisy a pod. Rádi si na něho vzpomínáme, neboť dovedl různými maličkostmi udržovat dobrou náladu. Tato zásluha byla mu též uznána a odměněna československým řádem.

K význačným událostem náleží oslava 69. narozenin presidenta T. G. Masaryka dne 7. března 1919. Na katedrálím náměstí v Irkutsku náš 1. prapor zároveň s 13. plukem (tábor pre Slovákov) vyslechly proslov politického zástupce dra Blahoše a provolaly republice i jejímu presidentu slávu. Ostatní části pluku oslavovaly den narozenin presidentových na různých stanicích sibiřské dráhy, každá podle možnosti co nejokázaleji, a čeho se na menších zapadlých staničkách nedostávalo na slavnostním lesku, bylo nahrazeno srdečností a upřímností k velikému vůdci.

Májové oslavy v pluku nebyly dosti živé; byl sice první máj za svobody, ale scházel jaksi koncept k oslavování. Doposud byli jsme zvyklí světiti první máj v předpokladu, že nás tlačí rakouské jho, z něhož prací a odbojem musíme se vyprostiti, a najednou ten tlak mizí a není určitosti, kam namířiti sevřenou pěst, která právě roztrhla okovy. Ostatně nebylo důvodů k zvláštním projevům radosti; vojín, jenž prošel tolika bitvami, vzpomínal na domov a jarní květy sibiřské neměly pro něho půvabu. Proto u většiny prošla vzpomínka 1. máje jako tiché rozjímání, které končilo touhou rozloučiti se co nejdříve se Sibiří. Za to však porůznu ozvaly se u těch, kteří význam prvního svobodného máje pochopili jako agitaci; byly to ohlasy hnutí nespokojených lidí, kteří do našich řad chtěli zanést rozkol.

Prohlášením samostatnosti české nastala základní změna v postavení legionářů; přestávají býti exulanti a stávají se občany vlastního státu; domov, jenž se jim za ústupu z Ukrajiny ztratil v mlhavé dálce, vidí opět jasně. S touto změnou souvisí také likvidace Odbočky Č. S. N. Rady, která svůj úkol skončuje a další vedení záležitostí na Rusi odevzdává nové vládě.

Prvním politickým plnomocníkem č. s. republiky na Rusi byl ministr vojenství gen. M. R. Štefánik; provedl v prosinci 1918 likvidaci Odbočky, ale sám brzo pro chatrné zdraví odešel ze Sibiře a odevzdal vedení českých věcí čtyřčlennému kolegiu, nazvanému Zvláštní sbor, v němž zasedají Pavlů, Medek, Syrový a Suchý; mimo to vydal rozkaz č. 588, jímž zrušuje občanská zařízení ve vojsku.

Československé vojsko na Rusi od té chvíle, co mu ruská revoluce umožnila organisaci na širším podkladě, neobešlo se bez určitých občanských zařízení. Již Odbočka Nár. rady byla takovou institucí, a to, že byla zvolena v první řadě vojskem (ovšem kromě organisací ruských Čechů a organisací zajateckých), a že této volbě předcházel sjezd zástupců všech československých organisací, bylo spojení občanského a vojenského dosti úzké. Kromě toho vymohla si ruská vojska na prozatímní vládě zřízení t. zv. komitétů, které byly všude sestaveny prostým příkazem po armádě a tak se dostaly i do částí československých, jež byly ve svazku ruské armády. Ruské komitěty později staly se semeništěm všemožné agitace, živlem rozvratu všeho vojenského a proto byly později i sovětskou vládou zrušeny. U československých částí měly komitěty daleko více porozumění pro naši potřebu. Spolkový život již z předválečné doby a organizační práce v zajateckých táborech byly dobrou průpravou jejich členům.

Osvobozovací myšlenka vládla u všech v první řadě. Zvláště plukové zastupitelstvo 1. pluku vykonalo v 17. roce mnoho pozitivního a slouží pluku ke cti. V roce 18. za doby bojů význam zastupitelstev poklesl, zvláště když někteří členové divisijního zastupitelstva přeběhli k bolševikům.

Zastupitelstva zvolená v 18. roce jsou již jiného charakteru. Ani nyní u našeho pluku nebylo možno v jeho členech spatřovati destruktivní živeli; naopak, pracují stále ve shodě s vojenským velením a podporují je po kulturní stránce. Zasedají v něm vojíni opravdu talentovaní a pracovití. Již v Petropavlovsku, pochopivše, že jsme částí československé armády a vyvodivše důsledky z likvidace Odbočky, chtěli se vzdáti svých úřadů. Avšak zatím dal se pluk v pohyb na východ a ocitl se ve styku s jinými pluky, které byly jiné nálady.

Tato nálada byla připravena letáky jakési americké organisace, jež poprvé si nás povšimla od r. 1914, poplašnými zprávami o zpronevěře amerických dárců, o přijímání úplatků našeho sibiřského vedení za služby našeho vojska, které byly šířeny ústně i písemně po plucích, takže, když dlouho již známý příkaz gen. Štefánika o zrušení zastupitelstev a druhých občanských zařízení byl oznámen, nálada projevila se v odepření poslušnosti tomuto nařízení. U 1. pluku zůstalo při textovém prohlášení, služba však a vojenská disciplína nebyla nikde porušena zjevy, jež bohužel u jiných částí staly se častými.

Plukovní zastupitelstvo ani v této době nevystupovalo nijak aktivně, zvláště když pozorovalo, že pro něco takového by u vojínů pluku nenalezlo žádného souhlasu. Pouze malá menšina vojínů souhlasila s tím, když některé oddíly jiných částí opouštěly svá místa na trati, nebo když oddíl vojínů 4. pluku s 18 samostříly "Lewis" se vypravil, aby "osvobodil" internované sjezdové delegáty. Když 10. června gen. Syrový předstoupil před pluk a tázal se, kdo z vojínů nechce se podřídití příkazům vlády (resp. gen. Štefánika), vystoupili pouze tři vojíni. Tito byli ze své internace asi 60 vojínů pluku vyvedeni, ale sami se do ní vrátili. Neprozřetelný skutek 60 lidí vykonal však duševní převrat v mysli celého pluku, pokud snad kdo byl ještě na vahách. Pluk nepřilíš změnil své složení od 16. a 17. roku, vojíni dobře měli na paměti těžkou službu na magistrále, kde se nedávno vysilovali za celé vojsko, aby nechápali jasně, že dnes není vhodno síly tříštiti. Kromě toho delegáti 2. sjezdu v mnoha věcech chybili. Předně neuvážili, že jsme jen součástí spojeneckého vojska a že za složitosti poměrů nelze nám jednati, jak bychom chtěli. Dále neuvážili náležitě technických potíží (případně i diplomatických) svého plánu, vyvézti vojsko do Manžurie během dvou tří měsíců. (Dnes, v květnu 1920 vidíme, že pohyb, načavší se odjezdem 1. pluku do Vladivostoku v listopadu 1919, trvá již po sedm měsíců). I pro ostatní body, které obsahoval jejich program, nemohli naléztí nevývratných důvodů. Proto jakmile starší vojíni pluku postavili se proti vlivu sjezdových delegátů, vojíni celého pluku spontanně začali podpisovati závazný slib, který byl osvěžením přísahy složené při vstupu do vojska.

Nelze ještě dnes v plné míře posouditi, čí vinou vzniklo v československém vojsku toto hnutí, jež mohlo rozvrátiti celou československou armádu, a jež při

nejmenším, třeba na krátkou dobu, dalo nám cítiti hrozby Japonců, a pokořilo nás články v anglických "Peking" a "Tientsiu Times" o zbolševizování Čechoslováků, proti němuž nutno prý rázně vystoupiti. Stejně jako nezodpovědná osobní ctižádostivost a jednostranná ideologie některých jednotlivců, kteří chtěli získati vlivu nejpohodlnějším způsobem, jest vinna i neprozřetelnost členů Odbočky N. R. zvolené vojskem, kteří, když nic jiného, mohli příkaz gen. Štefánika prosaditi ještě za jeho přítomnosti. Jistě by se nikde nevznesl proti němu hlas odporu, neboť gen. Štefánik, slavený hrdina českého vojska, když přijel k nám na Sibiř, byl všem vojínům naší armády představitelem nejen naší vlády, ale i zosobněním splněného, pětiletého, drahého snu . . .

Smýšlení v prvním pluku působilo zřejmě na celé vojsko, které v jádře jest přece celé stejného charakteru a složení. Co dále se dělo, bylo jen dohrou těchto smutných chvil.

Dne 13. června ozbrojená část 4. pluku znovu vystoupila a obsadila redakci "Československého deníku". Hrozilo, že místní skandál stane se mezinárodním. Zpráva k polednímu dostala se do našeho pluku a na zakročení dvou vojínů 1. roty, kteří ultimativně žádali vyklizení redakce byla tato bez dalších obtíží osvobozena.

Jednomyslným vystupováním 1. pluku byla brzo odňata půda další agitaci a hnutí rychle zaniklo; 15. června sjezd oposice na Glazkově usnází se na resignaci a žádá sám za internování až do příjezdu delegace z vlasti. Na rozkaz gen. Janina skládají dne 23. června zbraně 9., 10. a 11. rota čtvrtého, dále kulometná rota třináctého pluku a službu tu po nich přejímá 1. prapor 1. pluku.

Ostatní důležitější události za pobytu pluku v Irkutsku jeví se v chronologickém přehledu takto:

12. května pohřeb padlých u Tajšetu na čsl. oddělení irkutského vojenského hřbitova.

16. května smuteční slavnost k uctění památky našeho prvního ministra vojenství gen. Štefánika v městském divadle.

22. května vypraveny byly 1. a 3. rota na stanici Polovinu, aby provedly odzbrojení rozvědky 3. pluku, která samovolně opustila stanici Razgon.

24. května 1. prapor vystavuje čestnou rotu k odhalení památníku padlým Čechům a Slovákům na glazkovském hřbitově v Irkutsku.

25. května bylo první výročí našich bojů proti sovětské vládě za uhájení své existence.

27. května pohřeb Jana Slepíčky, důstojníka 12. roty 1. pluku.

16. - 17. června bylo uvítání vrchního velitele spojeneckých vojsk na Sibiři, gen. Janina, a přehlídka pluku, při níž gen. Janin připíná na plukovní prapor řád "Sokola".

6. července večer na návrších kolem Irkutska zaplály ohně a kolem jednoho z nich na severovýchodním konci města shromážděn byl 1. pluk, aby uctil výročí mučednické smrti M. Jana Husi. Vlastní slavnost - Husův den - přeložena byla

na nedělní odpoledne 13. července; na programu byla sokolská cvičení a sport, večer akademie v plukovním divadle.

14. července (výročí pádu bastilly) oslaveno bylo vítězství spojenců ve světové válce; k slavnosti dostavili se kromě našich velitelů vojenští a političtí zástupcové spojeneckých států.

26. července navštívili náš pluk vojíni 27. amerického pluku.

28. července poprvé byla cvičná střelba z japonských pušek.

17. srpna zástupci pluku zúčastnili se panychidy za plukov. Ušakova.

21. - 22. srpna domácím způsobem, ale bratrsky a vesele, za veliké hojnosti všeho dobrého a za přítomnosti všech příslušníků praporu oslaveno tříleté výročí trvání druhého praporu.

Příchod delegace z vlasti dne 27. srpna, vedené F. V. Krejčím a spisovatelem Hilbertem, jest významnou událostí pro irkutskou posádku. K uvítání dostavila se téměř celá první divise, pokud služební tomu dovolovaly, a nescházelo ani letecké oddělení. V prvním pluku na počest milých hostů uspořádána byla výstavka a tělocvičná slavnost.

Na sklonku našeho pobytu v Irkutsku rozvířila myslí vojínů otázka těšínská. V plukovním divadle prosloveno bylo několik informačních přednášek o Těšínsku a 18. září podpisuje se v rotách protest proti odtržení této země od československé republiky, adresovaný služební cestou čsl. vládě.

Na den sv. Václava, 28. září, 1. prapor vzpomínal svého pětiletého trvání za nálady posvícenské. K přátelské zábavě dostavil se gen. Syrový, pluk. Voženílek a mnoho z oněch starých vojínů, kteří v roce 1914 dali základ České Družině. Oslava tato měla býti spojena s onou, kterou připravovali starodružinníci na den 28. září podle starého stylu, t. j. 11. října, kdy byl před pěti lety v Kyjevě posvěcen prapor České Družiny. První pluk však již koncem září činil přípravy k odjezdu do Vladivostoku a proto jeho 1. prapor oslavil pětileté jubileum dříve.

Dne 5. října dopoledne postrojen byl pluk a plukovník Voženílek přišel se pozdravit a rozloučit s plukem - naposledy v Irkutsku. Odpoledne odchází na nádraží 3. prapor a během týdne jest celý pluk již v pohybu směrem východním v Vladivostoku.

Opouštíme Irkutsk, město, které nás hostilo od zimy do zimy a jemuž jsme dosti zvykli. Obyvatelé doprovázejí nás tázavými pohledy, mnozí nechápou, proč odcházíme; žili jsme s nimi v dobré shodě a větší část viděla v nás záruku klidu a pořádku. Méně srdečný byl poměr náš k ruským vojenským částem, zvláště k důstojníkům, kteří chovali se k nám s neporozuměním. Ruské vojenské kruhy, jak jsme je vídali v Irkutsku, nelišily se mnoho od starorežimských, leda tím, že v nich byli zastoupeni lidé méně schopní. Výjimku činila vojska kozácká, která měla dobrou snahu, ale málo síly, aby zlepšila politickou situaci Ruska; jednou se k nám dokonce obrátili kozáci s výzvou, abychom se s nimi spojili, což ovšem bylo pro nás nemožné. Odchodem gen. gajdy a řady českých důstojníků ze služeb sibiřské armády (původně národní armády) přetrhány byly téměř poslední přátelské vztahy mezi námi a ruskými vojsky, navázané kdysi za

slavných bojů na Volze i na Sibiři. Odcházeli jsme ze Sibiře s lehkým srdcem a s velkou touhou, abychom po šestiletém tělesném i duševním strádání zas jednou spatřili své domovy.